

VERNÝ A PRAVDIVÝ OBRAZ A LEGISLATÍVNE POŽIADAVKY NA JEHO PRESKÚMANIE VO SVETLE SÚČASNÝCH VÝVOJOVÝCH TENDENCIÍ FINANČNÉHO ÚČTOVNÍCTVA¹

True and fair view and legislative requirements for its review in the light of current developmental tendencies of financial accounting

Martina Podmanická

Základnou zásadou podvojného účtovníctva, ktorou sa zabezpečuje cieľ účtovníctva v trhovej ekonomike – poskytnúť relevantné informácie prakticky všetkým jeho používateľom, je zásada verného a pravdivého obrazu o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva. Súčasná interpretácia verného a pravdivého obrazu ako kritéria finančného účtovníctva, teda účtovného subsystému, ktorý túto informačnú funkciu zabezpečuje pre tzv. externých používateľov, je výsledkom zložitého historického vývoja, ktorého sme neboli priamymi účastníkmi. To je tiež príčinou toho, prečo sa nám jeho podstata naďalej javí ako cudzia a prečo jeho vymedzenie pôsobí ako neurčité, všeobecné a abstraktné.

Cieľom príspevku je objasniť podstatu legislatívnych požiadaviek na preskúmanie verného a pravdivého obrazu vo svetle súčasných vývojových tendencií finančného účtovníctva.

V procese preskúmania verného a pravdivého obrazu je nutné oddeliť fázu preskúmania verného a pravdivého obrazu pred zostavením účtovnej závierky od fázy preskúmania verného a pravdivého obrazu po zostavení účtovnej závierky. Zásadný význam pre preskúmanie verného a pravdivého obrazu pred samotným zostavením a zverejnením účtovnej závierky má nepochybne prepracovaný vlastný vnútorný kontrolný systém účtovníctva účtovnej jednotky. V tomto smere môžeme účtovníctvo označiť ako subjekt kontroly, ktorý je vybavený vlastnými kontrolnými prvkami, či nástrojmi. Kontrolnú činnosť v tejto fáze preskúmania verného a pravdivého obrazu vykonávajú samotní zamestnanci účtovnej jednotky vrátane interných audítorov či členovia dozornej rady, ktorým táto povinnosť prislúcha v zmysle Obchodného zákonníka. V prípade preskúmania verného a pravdivého obrazu po zostavení účtovnej závierky, sa predmetom preskúmania stáva primárne účtovná závierka; to však neznamená, že podkladom na vyhodnotenie toho, či účtovná závierka skutočne poskytuje verný a pravdivý obraz, nebudú aj jednotlivé účtovné záznamy relevantné k skúmanej oblasti. V tomto smere môžeme účtovníctvo označiť ako predmet kontroly, na ktorom sa kontrolná činnosť vykonáva. Kontrolnými orgánmi v tejto fáze preskúmania verného a pravdivého obrazu môžu byť najmä externí audítori, daňový úrad a rovnako dozorná rada, ktorá v zmysle Obchodného zákonníka preskúmava účtovnú závierku spolu s návrhom na rozdelenie zisku alebo úhrady straty.

Účtovníctvo disponuje množstvom jemu vlastných kontrolných prvkov, či nástrojov, ktoré umožňujú tak preventívnu, ako aj následnú ekonomickú kontrolu rôznych hospodárskych javov. V tomto ohľade je pre účtovníctvo typická kontrola formálnej a vecnej správnosti účtovníctva, napr. kontrola formálnej a vecnej správnosti účtovných dokladov, preskúmanie prípustnosti účtovných prípadov obsiahnutých v účtovných dokladoch, zaúčtovanie všetkých účtovných prípadov, vykonanie inventarizácie, kontrola súladu analytickej a syntetickej

¹ Tento príspevok bol spracovaný ako jeden z výstupov riešenia projektu Vedeckej grantovej agentúry MŠVVaŠ SR a SAV č. 1/0122/14 (2014 – 2016) *Kreovanie finančnej situácie účtovnej jednotky prostredníctvom nástrojov bilančnej politiky.*

evidencie, pričom predmet kontroly vecnej správnosti účtovníctva je natoľko široký, že vymedziť ho vyčerpávajúco nie je možné. Účtovníctvo plní svoju úlohu i pri kontrole zásobovacích, výrobných i odbytových procesov účtovnej jednotky, nakoľko poskytuje informácie pre také účely, akými sú napr. kontrola hospodárnosti a efektívnosti, kontrola dodržiavania finančnej disciplíny (tvorba a rozdelenie zisku, limit cestovných výdavkov, výdavky na reprezentáciu atď.), či kontrola nakladania s majetkom.

Vnútornú kontrolu ako integrovanú súčasť účtovného systému zabezpečujú zamestnanci účtovnej jednotky; preto je vo veľkej miere poznačená určitým subjektivismom, nakoľko zamestnanci vo svojej činnosti podliehajú jednak jednostrannému a niekedy i stereotypnému posudzovaniu hospodárskych javov a jednak podliehajú tlaku manažérov účtovnej jednotky z dôvodu, že zverejňovaná účtovná závierka zostavená v súlade so všeobecne uznávanými účtovnými zásadami a svetovými štandardami či národnými účtovnými predpismi je dôležitým komunikačným prostriedkom medzi manažmentom účtovnej jednotky a externými používateľmi informácií z účtovnej závierky. Na zabezpečenie a dosiahnutie funkčného systému vnútornej kontroly má nesporný vplyv i zamestnanie interných audítorov, ktorí pomáhajú účtovnej jednotke identifikovať rizikové oblasti so sklonom k manipulácii s výsledkami, prinášajú systematický metodický prístup k hodnoteniu a zlepšovaniu účinnosti systému riadenia rizík, zlepšujú riadiace a kontrolné procesy ako i správu účtovnej jednotky. V záujme dosiahnutia verného a pravdivého obrazu sú aj členovia dozornej rady oprávnení nahliadať do všetkých dokladov a záznamov týkajúcich sa činnosti účtovnej jednotky a kontrolovať, či účtovné záznamy sú riadne vedené v súlade so skutočnosťou a či sa podnikateľská činnosť účtovnej jednotky uskutočňuje v súlade s právnymi predpismi, stanovami a pokynmi valného zhromaždenia.

Konečnú zodpovednosť za to, či účtovná závierka poskytuje verný a pravdivý obraz o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, a o finančnej situácii účtovnej jednotky však majú majitelia účtovnej jednotky, pretože schvaľovanie účtovnej závierky patrí do pôsobnosti valného zhromaždenia. Valnému zhromaždeniu predkladá dozornou radou preskúmanú účtovnú závierku ako i návrh na rozdelenie zisku alebo úhradu straty štatutárny orgán. Osobnú zodpovednosť za vernosť a pravdivosť informácií obsiahnutých v účtovnej závierke nesie i vlastníkmi dosadený manažment, teda zástupcovia vlastníkov v predstavenstvách, dozorných radách či iných orgánoch účtovnej jednotky, ktorí sú za riadne fungovanie účtovnej jednotky priamo zodpovední. Ekonomické a právne znalosti patria medzi nutné predpoklady členov štatutárnych orgánov, preto sa ako prirodzenou javí požiadavka, aby štatutárne orgány sledovali vývoj hospodárskej činnosti účtovných jednotiek, ako aj ďalšie skutočnosti, ktoré môžu mať na vývoj finančnej situácie a výkonnosti účtovnej jednotky priamy dosah, a v nadväznosti na to i zodpovedali za vedenie účtovníctva i zostavenie účtovnej závierky, a to i v prípade, že účtovná jednotka poverí vedením účtovníctva inú právnickú alebo fyzickú osobu. Osobnú zodpovednosť za správnosť údajov obsiahnutých v účtovnej závierke preto potvrdzuje štatutárny orgán účtovnej jednotky svojím podpisom na účtovnej závierke. Napokon i Obchodný zákonník predpokladá, že štatutárny orgán vykonáva svoju funkciu s odbornou starostlivosťou.

Jedným z vyššie spomínaných orgánov, ktorý nesie spoluzodpovednosť za vernosť a pravdivosť informácií obsiahnutých v účtovnej závierke a zohráva kľúčovú úlohu pri vytváraní dôveryhodného výkazníctva účtovnej jednotky, je výbor pre audit. Výbor pre audit plní predovšetkým poradnú funkciu pre štatutárny orgán, sleduje zostavenie účtovnej závierky, usmerňuje prácu interného auditu, sleduje efektívnosť vnútornej kontroly a systémy riadenia rizík v účtovnej jednotke, koordinuje spoluprácu medzi externým a interným audítorom, v prípade zmeny externého audítora pomáha s jeho výberom. Je jedným z orgánov takej účtovnej jednotky, ktorá spĺňa definíciu subjektu verejného záujmu.

Z objektívnych dôvodov rozhodujúcu úlohu pri interpretácii a preskúmaní verného a pravdivého obrazu o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, majú audítori. Vonkajšia kontrola účtovníctva uskutočňovaná audítormi v podstatnej miere prispieva ku skvalitneniu celého systému účtovníctva vrátane vnútorného kontrolného systému účtovníctva, nakoľko sa vyžaduje, aby externý audítor preveril systém vnútorných kontrol auditovaného podniku a odhadol riziko významných nesprávností v účtovnej závierke, spôsobených či už chybami alebo podvodmi. V procese posudzovania týchto rizík sa audítor musí zamýšľať nad vnútornými kontrolami, relevantnými pre prípravu a vernú prezentáciu účtovnej závierky podniku, s cieľom naplánovať audítorské postupy zodpovedajúce danému prostrediu. Vo vzťahu k faktu, že aplikovanie zásady verného a pravdivého obrazu je možné dosiahnuť len prostredníctvom uplatňovania všetkých účtovných zásad pri vedení účtovníctva a zostavovaní účtovnej závierky, nie je nezaujímavé, že audítorské predpisy stanovujú audítorovi pred vlastným vykonaním auditu, aby najskôr overil, či je u jeho klienta splnený predpoklad, že bude vo svojej činnosti aj naďalej pokračovať. Ak neexistujú pochybnosti o pokračovaní v činnosti, overuje audítor účtovnú závierku za predpokladu trvania podniku.

Externý audítor, podobne ako interný audítor je vnímaný aj ako preventívny faktor. Externý audit je zameraný najmä na overovanie účtovnej závierky ako výsledného produktu spracovania účtovných informácií a overovanie súladu účtovnej závierky s výročnou správou. Interný audit hodnotí vnútorné kontrolné systémy a príslušným orgánom účtovnej jednotky a vrcholovému vedeniu poskytuje informácie, analýzy a odporúčania k lepšiemu plneniu ich úloh. Povinnosť overovania účtovnej závierky audítorom je pre vybraný okruh účtovných jednotiek explicitne ustanovená v zákone o účtovníctve, resp. v inom osobitnom predpise. Audítor oznamuje výboru pre audit hlavné závery vyplývajúce z výkonu auditu, najmä o významných nedostatkoch vo vnútornej kontrole účtovnej jednotky vo vzťahu k procesu zostavovania účtovnej závierky.

V súlade so zákonom o účtovníctve je vynútiteľnosť zákona zabezpečená daňovým úradom, ktorý má právo kontrolovať účtovníctvo účtovnej jednotky a v prípade zistenia porušenia ustanovení zákona o účtovníctve i uložiť pokutu za správny delikt. V praxi najčastejšie skúmaným oblastiam patrí najmä: preskúmanie nadmerných odpočtov DPH, čo je logické vzhľadom na zámer bojovať proti častým podvodom v tejto oblasti; zintenzívňuje sa záujem daňových úradov o oblasť transferového oceňovania, čím sa snažia zamedziť prelievaniu ziskov do zahraničia prostredníctvom nastavenia cien v transakciách medzinárodných celkov; tam, kde účtovné jednotky vykazujú straty, podrobne skúmajú dôvody ich vzniku; rovnako sa skúmajú služby, licenčné poplatky a úroky platené materským účtovným jednotkám – či sú platené za skutočne poskytnuté služby a či tieto služby účtovná jednotka potrebuje na generovanie príjmov vo svojej podnikateľskej činnosti.

Zásada verného a pravdivého obrazu je prevzatá z odlišného kultúrneho prostredia a má silný etický podtext. Určenie toho, čo je „verné a pravdivé“ bude vždy závislé od úplného pochopenia celého komplexu skutočností v podnikaní. Ak si navyše uvedomíme, že používatelia informácií z účtovnej závierky požadujú, aby účtovné závierky poskytovali užitočné a verne prezentujúce informácie, je zrejmé, že je nevyhnutné stanoviť pre všetkých zamestnancov účtovnej jednotky oprávnených nariaďovať, schvaľovať a preskúmať hospodárske operácie vrátane najvyššieho vedenia a osôb zodpovedných za spracovanie účtovných informácií na všetkých jeho úrovniach určité opatrenia v oblasti etiky a bezúhonnosti, napr. v podobe najrôznejších kódexov, či organizovania školení na používanie týchto zásad v praxi. Len samotná, akokoľvek kvalitná, legislatíva stanovujúca požiadavky na dosiahnutie a preskúmanie verného a pravdivého obrazu o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, bez skúseností, odborných schopností, profesionálneho

úsudku, nezávislosti, no najmä etického správania sa účtovných profesionálov a manažérov, verný a pravdivý obraz zabezpečiť nedokáže.

Abstrakt

Verný a pravdivý obraz je výsledkom správneho uplatňovania všeobecne uznávaných účtovných zásad a ustanovení platnej účtovnej legislatívy. Slovenská legislatíva ustanovuje požiadavky na dosiahnutie a preskúmanie verného a pravdivého obrazu. Príspevok ozrejmuje podstatu legislatívnych požiadaviek na preskúmanie verného a pravdivého obrazu vo svetle súčasných vývojových tendencií finančného účtovníctva.

Kľúčové slová: verný a pravdivý obraz, účtovné zásady, vnútorný kontrolný systém, audit

Summary

True and fair view is the result of the correct application of generally accepted accounting principles and the provisions of valid accounting legislation. Slovak legislation establishes requirements for true and fair view achievement and review. The paper clarifies legislative requirements for its review in the light of current developmental tendencies of financial accounting.

Key words: true and fair view, accounting principles, internal control, audit

JEL klasifikácia: M40, M41

Použitá literatúra

- [1] PODMANICKÁ, M. 2014. Verný a pravdivý obraz a legislatívne požiadavky na jeho dosiahnutie vo svetle súčasných vývojových tendencií finančného účtovníctva. In *Sborník z mezinárodní vědecké konference „Účetnictví a auditing v procesu světové harmonizace“*, Brno 3. – 5. 9. 2014, ISBN 978-80-245-2045-2, s. 136 – 141.
- [2] SCHIFFER, V. 2011. Účetnictví a jeho vztahy k ekonomické kontrole. In *Účetnictví*, 2011, č. 10, s. 43 – 45.
- [3] Zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov.
- [4] Zákon č. 540/2007 Z. z. o audítoroch, audite a dohl'ade nad výkonom auditu v znení neskorších predpisov.
- [5] <http://www.finance.gov.sk>

Kontakt

Martina Podmanická, Ing., PhD., Katedra účtovníctva a audítorstva, FHI EU v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, tel.: +421 2 67 295 762, martina.podmanicka@euba.sk